

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Проблема визначення статусу принципів у міжнародному публічному праві.
2. Характеристика основних принципів МПП.
3. Джерела кодифікації основних принципів МПП.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН від 26.06.1945. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_010
2. Положення про Комісію міжнародного права від 21.11.1947 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_a01
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118
4. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_a04
5. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. ст. 141. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Про міжнародні договори України від 29.06.2004 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 50, ст.540 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

Додаткові рекомендовані джерела

1. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній; за ред. В. Г. Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.
2. Вылегжанин А.Н. Каламкарян Р.А. Международный обычай как основной источник международного права // Государство и право. М.: Наука, 2012. №6. С.78-89.
3. Київець О.В. Джерело міжнародного права, як природно-правова категорія // Публічне право. 2011. №1. С.76-81.
4. Кияниця І. Внутрішньодержавне значення джерел міжнародного публічного права // Український часопис міжнародного права. 2001. №1. С.19-24.
5. Корецкий В.М. «Общие принципы права» в международном праве. М., 1957. 52 с.
6. Курс международного права: в семи томах / редакционная коллегия: В.Н Кудрявцев [та ін.]. Т. 1. Москва: Наука, 1989.
7. Курс международного права: учебник / В.Л. Толстых. М.: Волтерс Клувер, 2010. 1056 с.
8. Лукашук И.И. Источники международного права. К., 1966. 125 с.
9. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. 3-е изд., перераб. и доп. М.: 2005. 432 с.
10. Міжнародне право / Матіас Гердеген; пер. з німецької. Київ: К. І. С., 2011. 515 с.
11. Міжнародне право: навч. посібник / за ред. М.В. Буроменського. К., 2006. 336 с.
12. Міжнародне публічне право: Підручник. 2-ге вид. / за ред. В.М. Репецького. К., 2012. 437 с.

13. Погребняк С. Загальні принципи права, як джерело права // Вісник академії правових наук України. 2011. №1 (64). С.14-25.
14. Degan V.D. Sources of international law. Martinus Nijhoff Publishers, 1997. 564 p.
15. Ehrlich L. Prawo Narodow / L. Ehrlich. Lwow: Naklad i wlasnosc K.S. Jakubowskiego, 1932. Wydanie drugie. 651 p.
16. International law. Being the collected papers of Hersch Lauterpacht / ed. E. Lauterpacht. Vol. 1. The general works. Cambridge, 1970. 539 p.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Метою лекції є більш глибоке засвоєння питань установлення та дотримання принципів міжнародного права, порядку визначення відповідальності за їх порушення, права, а також функції міжнародних органів у підтриманні режиму дії принципів МП та врегулюванні інцидентів, пов'язаних із їх порушенням.

ВСТУП

Основні принципи — це система основоположних норм міжнародного права, які регулюють відносини між його суб'єктами і є критерієм правомірності міжнародних правотворчого та правозастосовного процесів, дійсності інших міжнародно-правових норм. Принципи відображають та закріплюють характерні риси суб'єктів міжнародного права та системи їх взаємодії. Досягається цей ефект головним чином шляхом закріплення правового статусу суб'єктів. У своїй сукупності принципи становлять хартію основних прав та обов'язків держав. Вони утворюють основу загального міжнародного права та слугують основними критеріями правомірності поведінки суб'єктів.

У дипломатичній практиці принципи, що розглядаються, звичайно називаються загальновизнаними принципами міжнародних відносин, оскільки вони перебувають у тісних зв'язках і взаємодії з принципами та нормами інших нормативних систем (політики, релігії, моралі тощо). У кінцевому підсумку вони є для них визначальними і саме тому виступають основою, головним системоутворюючим фактором міжнародної нормативної системи.

1. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ПРИНЦИПІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Принципи (з латини «начала») є одним з головних елементів будь-якої концептуальної системи – адже саме принципи визначають логіку організації і впливу концептуальної системи на об'єктивну реальність.

Принципи права – це ті ціннісні й організаційні основи, на яких право формувалося і впливало на життя суспільств, відносини в межах яких воно регулювало. Саме ті звичаєві норми, що «правильно» регулювали найбільш важливі суспільні відносини й дотримання яких незмінно виправдовувало себе впродовж тривалого часу, і ставали принципами – звичаєво-правового, чи релігійно-правового, чи етико-правового чи політико-правового регулювання. Розвиток законодавчих функцій держави призвів до кодифікації багатьох звичаїв і, перш за все, тих, що розглядалися в суспільстві як принципи регулювання суспільних відносин.

Найвидатніші системи регулювання суспільних відносин, якими стали давньоіндійське, давньокитайське, давньоіудейське й римське право, продовжуючи самостійне життя й після занепаду суспільств, що їх створили, породили нову форму існування правових принципів: вони стали застосовуватися як «визнані цивілізованими націями» основи регулювання відносин між суб'єктами різного походження й соціального статусу, зокрема між кланами і племенами, поліетнічними військовими ордами, торговими гільдіями, орденами, зрештою, монархами і «самоврядними націями». Таким чином, загальні принципи права стали регулювати міжнародні відносини.

Отже для міжнародного права як відносно молодого відгалуження від масиву правових систем національного, конфесійного чи цивілізаційного походження – загальноправові принципи є засобом постійного взаємозв'язку й підтримки фундаментальної змістовної єдності з цими та іншими системами регулювання суспільних відносин.

У процесі формування норм міжнародного права, принципи виконують роль фундаментальних положень, на основі яких створюються конкретні норми. На думку І.І. Лукашука принципи міжнародного права виражають і охороняють комплекс загальнолюдських цінностей, зокрема таких як мир, співробітництво і права людини. Саме вони формують ідейну основу функціонування й розвитку міжнародного права і є підґрунтям міжнародного правопорядку та критерієм міжнародної законності. На універсальному рівні у міжнародному праві діють принципи-норми найбільш загального характеру. З іншого боку, їх доповнюють різноманітні масиви спеціальних принципів, як, наприклад, принципи «найбільш сприятливої нації» чи національного режиму, кодифіковані, відповідно, у статтях 1 і 3 ГАТТ-47.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Таким чином, ведучи мову про принципи міжнародного права, ми повинні пам'ятати їх потенційне різноманіття й доктринальну спірність чи навіть невизначеність їх окремих категорій. Сама назва підрозділу виявляє

проблемне питання: чи виділити лише «основні принципи міжнародного права» як імперативні норми міжнародного права, на яких будується вся його сучасна система, чи розглядати принципи міжнародного права широко (*sensu lato*), включаючи в них і загальні, і основні і спеціальні.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

В міжнародному праві діє, як визначає її І.І. Лукашук, «система норм особливого роду» – основні принципи міжнародного права, наділені вищою юридичною силою – в якості міжнародно-правових норм *jus cogens*. Саме ці основні принципи – принципи Статуту ООН – складають змістовну основу сучасного міжнародного права. Однак їх статус піддається сумніву. Наприклад, англо-американський підхід до розуміння “*jus cogens*” відносить до цієї категорії лише заборону рабства, геноциду та тортур. Знаходить прихильників «принцип невизнання імперативного характеру всіх десяти основних принципів міжнародного права» і серед вітчизняних юристів-міжнародників. Можна виділити загалом три точки зору стосовно правової природи основних принципів МП:

- 1) Традиційна точка зору – надання основним принципам міжнародного права статусу норм *jus cogens*;
- 2) Надання імперативного характеру не всім десяти основним принципам, а лише їх частині, що в свою чергу породжує різнобій стосовно того, які ж саме принципи заслуговують на імперативний статус;
- 3) Нарешті, точка зору, відповідно до якої принципи міжнародного права не мають статусу *jus cogens*.

Причиною подібних розбіжностей називають, перш за все, відсутність кодифікованого переліку всіх (на сьогодні десяти) основних принципів МП, де б чітко було визначено їхній імперативний статус. Те, що акти, присвячені основним принципам, не мають положень про надання їм статусу *jus cogens*, дає підстави піддавати сумніву їх імперативну природу. Але кожен автор, формуючи власну думку про правову природу основних принципів міжнародного права, перш за все повинен звертатися до Статуту ООН та інших джерел, присвячених розкриттю юридичної природи й кодифікації принципів Статуту, згодом визначених як «основні принципи міжнародного права». Як буде показано далі, виходячи з духу Статуту, й відповідно до тлумачення «букви» трьох міжнародних актів, що сформували систему основних принципів МП, можна стверджувати пріоритетність зобов'язань, що випливають зі Статуту ООН – в тому числі й з принципів Статуту – над усіма іншими зобов'язаннями, в межах позитивного міжнародного права, відповідно ст.103 Статуту.

3. ДЖЕРЕЛА КОДИФІКАЦІЇ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ

Документами, в яких викладено основні принципи міжнародного

права, є Статут ООН 1945 р.; Декларація про міжнародно-правові принципи дружби й співробітництва між державами, відповідно до статуту ООН 1970 р. і Заключний акт НБСЄ (Гельсінкі, 1975).

1. Статут ООН від 26 червня 1945 року

З трьох вищеназваних актів, що є джерелами основних принципів міжнародного права, Статут ООН є єдиним джерелом, що має формально обов'язкову силу. Притому це вища обов'язкова сила Статуту ООН, визначена у його ст. 103 таким чином:

«У випадку, коли зобов'язання Членів Організації з Цього Статуту суперечитимуть їхнім зобов'язанням з будь-якої іншої міжнародної угоди, переважну силу мають зобов'язання з Цього Статуту».

Отже тлумаченню положень Статуту для визначення правової природи основних принципів МП має приділятися вирішальне значення.

Перш за все наведемо повністю текст ст. 2 глави 1, де вперше були перелічені основні принципи міжнародного права.

Глава 1 Статуту «Цілі і принципи» визначає загальну основу діяльності Об'єднаних Націй і системи сучасного міжнародного права. У ст. 2 Статуту зазначено:

«Для досягнення цілей, вказаних у ст. 1, Організація й її Члени діють у відповідності до наступних Принципів:

1) Організація побудована на принципі суверенної рівності всіх її Членів;

2) Всі Члени ООН добросовісно виконують взяті на себе за цим Статутом зобов'язання заради спільної мети – забезпечити їм всім в сукупності права і привілеї, що випливають з приналежності до складу Членів Організації;

3) Всі Члени ООН вирішують свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, що б не піддавати загрози міжнародний мир та безпеку і справедливість;

4) Всі Члени ООН утримуються в їхніх міжнародних зносинах від загрози силою чи її застосування як проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Об'єднаних Націй;

5) Всі Члени ООН надають їй всебічну допомогу в усіх діях, вчинених нею у відповідності до Цього Статуту, і утримуються від надання допомоги будь-якій державі, проти якої ООН вчиняє дії превентивного чи примусового характеру;

6) Організація забезпечує, щоб держави, які не є її Членами, діяли у відповідності до цих Принципів, наскільки це може виявитися необхідним для підтримки міжнародного миру і безпеки;

7) Цей Статут ніяким чином не наділяє ООН правом втручатися у справи, що за змістом входять у внутрішню компетенцію будь-якої держави, і не вимагає від Члена ООН подавати такі справи на розв'язання, відповідно до цього Статуту; проте цей принцип не стосується застосування примусових заходів на підставі Глави VII.

Аналізуючи ст. 2 Статуту, слід звернути увагу на три наступні моменти: По-перше, хоч перераховані тут принципи прямо не визначені як основні принципи міжнародного права, але те, що ООН керується ними для досягнення тих цілей, заради яких вона створена, безумовно виділяє перераховані принципи в особливу категорію. По-друге, у статті 2, ми знаходимо лише шість принципів, тоді як доктрина говорить про десять основних принципів міжнародного права. При цьому прямо як принцип (на якому побудована вся діяльність ООН) визначено лише принцип суверенної рівності держав, проте, виходячи з гіпотези на початку статті, кожен пункт ст. 2 містить кожен свій принцип. Але пунктів сім, а ми бачимо лише шість «визнаних» доктриною основних принципів МП!?

Отже по-третє, п. 6 ст. 2 Статуту ООН досить чітко викладає упущений доктриною принцип, за яким Організація наділяється правом і обов'язком у випадках, коли це необхідно для міжнародного миру й безпеки забезпечувати, щоб всі члені міжнародного співтовариства керувалися принципами Статуту. Незрозумілим лишається лише питання, чому цей принцип упущено в наступних актах, присвячених основним принципам МП.

Таким чином, п. 6 ст. 2 разом зі ст. 103 Статуту дає ключ до розуміння правової природи викладених у ст. 2 принципів – як імперативних норм міжнародного права і основних принципів, в якості яких вони були визначені в «Декларації про принципи» 1970 р.

Говорячи про Статут як джерело основних принципів МП, слід згадати ще один принцип, відсутній у ст. 2 Статуту, але, «закріплений Статуті ООН». Дійсно, у ст. 1 Статуту ООН, де визначено цілі, що переслідує ООН, пунктом 2 визначено: «розвивати дружні відносини між націями на засадах дотримання принципу рівноправ'я і самовизначення народів...», на що і посилається Декларація про принципи 1970 р.

2. Декларація про принципи міжнародного права, стосовно дружніх відносин і співробітництва між державами, відповідно до статуту ООН від 24 жовтня 1970 року.

Наступним важливим документом, який дозволив узагальнити досвід поширення впливу на міжнародне право принципів, визначених у ст. 2 Статуту ООН і адаптувати їх до більш широкого й ефективного застосування через тлумачення й систематизацію – є Декларація про принципи міжнародного права, стосовно дружніх відносин і співробітництва між державами, відповідно до статуту ООН від 24 жовтня 1970 р. (далі Декларація про принципи). Як бачимо, назва Декларації тісніше зв'язує принципи, викладені у ст. 2 Статуту ООН з такими її цілями як розвиток дружніх відносин і співробітництво.

Розкриття змісту принципів подано в новій послідовності, відповідно до абзацу 17, яке стало першим детальним тлумаченням принципів, підкріпленим авторитетом ГА ООН.

1) Принцип, відповідно до якого держави утримуються в своїх міжнародних зносинах від погрози силою і її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так

будь-яким іншим чином, несумісним з цілями ООН – розкривається в наступних тезах:

Кожна держава зобов'язана утримуватися від погрози силою чи її застосування. Така погроза силою і її застосування кваліфікуються як порушення міжнародного права і Статуту ООН – вони ніколи не повинні застосовуватися в якості засобів урегулювання міжнародних проблем.

Агресивна війна складає злочин проти миру, за який міжнародним правом передбачена відповідальність. Відповідно до цілей і принципів ООН, держави повинні утримуватися від пропаганди агресивних війн.

Кожна держава зобов'язана утримуватися від погрози силою чи її застосування з метою порушення існуючих міжнародних кордонів іншої держави чи в якості засобу розв'язання міжнародних (включаючи територіальні й такі, що стосуються державних кордонів) спорів. Держави також зобов'язані утримуватися від погрози силою чи її застосування з метою порушення міжнародних демаркаційних ліній.

Держави зобов'язані утримуватися від актів репресалій, пов'язаних з застосуванням сили.

Кожна держава зобов'язана утримуватися від будь-яких насильницьких дій, що позбавляють народи їх права на самовизначення, свободу і незалежність.

Кожна держава зобов'язана утримуватися від організації чи заохочення організації іррегулярних сил чи озброєних банд, включаючи найманців, для вторгнення на територію іншої держави.

Кожна держава зобов'язана утримуватися від організації в іншій державі підбурювання, допомоги чи участі в актах громадянської війни чи терористичних актах, а також від сприяння на своїй території діяльності спрямованої на здійснення таких актів.

Територія держави не може бути об'єктом військової окупації, якщо остання є наслідком застосування сили в порушення Статуту. Територія держави не може бути об'єктом придбання іншою державою внаслідок погрози силою чи її застосування. Ніякі територіальні придбання шляхом погрози силою чи її застосування не повинні визнаватися законними».

2) Принцип, відповідно до якого держави вирішують свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку і справедливість – розкривається в наступних тезах:

Кожна держава розв'язує свої міжнародні спори з іншими державами мирними засобами таким чином щоб не піддавати загрозі міжнародний мир, безпеку й справедливість.

Держави в зв'язку з цим повинні намагатися якнайшвидше врегулювати свої міжнародні спори шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів і домовленостей чи іншими мирними засобами на свій вибір. В пошуках такого врегулювання сторони повинні приходити до згоди стосовно тих мирних засобів, які б відповідали обставинам і характеру спору.

Сторони зобов'язані на випадок недосягнення врегулювання спору одним з перерахованих засобів, продовжувати зусилля з врегулювання спору шляхом застосування інших узгоджених між ними засобів.

Держави-сторони міжнародного спору та інші держави повинні утримуватися від будь-яких дій, що можуть загострити ситуацію настільки, що загрози буде піддано підтримка міжнародного миру і безпеки, і повинні діяти відповідно до цілей і принципів ООН.

Міжнародні спори вирішуються, виходячи з суверенної рівності держав і у відповідності до принципу вільного вибору засобів. Застосування процедури врегулювання спору чи згода на таку процедуру, вільно узгоджену між державами стосовно існуючих чи майбутніх спорів, де вони є сторонами, не повинно розглядатися як несумісне з принципом суверенної рівності.

3) Принцип, що стосується обов'язку відповідно до Статуту не втручатися у справи, що входять до внутрішньої компетенції будь-якої іншої держави – розкривається в наступних тезах:

Жодна держава чи група держав не має права втручатися прямо чи опосередковано з якої б то не було причини у внутрішні й зовнішні справи будь-якої іншої держави. Внаслідок цього збройне і всі інші форми втручання, як і будь-які погрози, спрямовані проти правосуб'єктності держави чи проти її політичних, економічних, культурних основ, є порушенням міжнародного права.

Жодна держава не може ні застосовувати, ні заохочувати застосування економічних, політичних чи будь-якого іншого характеру заходів з метою підпорядкування собі іншої держави... й отримання від цього будь-яких переваг. Жодна держава не повинна організовувати, розпалювати, фінансувати, підбурювати чи допускати підривно-терористичну й військову діяльність, спрямовану на насильницьке повалення ладу іншої держави, сприяти такій діяльності, втручатися у внутрішню боротьбу в іншій державі.

Застосування сили з метою позбавити народи їхньої національної самобутності є порушенням їх невід'ємних прав і принципу невтручання.

Кожна держава має невід'ємне право обирати собі політичну, економічну, соціальну й культурну систему без втручання в будь-якій формі з боку будь-якої іншої держави.

4) Зобов'язання держав співробітничати одна з одною у відповідності до Статуту – розкривається в наступних тезах:

Держави зобов'язані, незалежно від розбіжностей в їхніх політичних, економічних і соціальних системах, співробітничати одна з одною в різноманітних галузях міжнародних відносин з метою підтримки міжнародного миру й безпеки і сприяння міжнародній економічній стабільності й прогресу, загальному добробуту народів і міжнародній співпраці, вільній від дискримінації, побудованій на таких розбіжностях.

Для цього держави співпрацюють у напрямках:

- а) підтримки міжнародного миру і безпеки;
- б) ствердження загальної поваги і дотримання прав людини і основних

свобод для всіх і в ліквідації всіх форм расової дискримінації в всіх форм релігійної нетерпимості;

в) здійснення економічних, соціальних, культурних, технічних і торгових міжнародних відносин у відповідності до принципів суверенної рівності й невтручання;

г) у співробітництві з ООН держави члени ООН зобов'язані вдаватися до спільних чи індивідуальних заходів, передбачених відповідними положеннями Статуту. Держави співпрацюють в економічній, соціальній і культурній сферах, а також в галузях науки й техніки, сприяючи світовому прогресу культури й освіти. Держави зобов'язані співробітничати у сприянні світовому економічному зростанню, особливо в країнах, що розвиваються.

5) Принцип рівноправ'я й самовизначення народів – розкривається в наступних тезах:

В силу принципу рівноправ'я й самовизначення народів, закріпленого в Статуті ООН, всі народи мають право вільно визначати без втручання ззовні свій політичний статус і здійснювати свій економічний, соціальний і культурний розвиток, і кожна держава зобов'язана поважати це право у відповідності до положень Статуту.

Кожна держава повинна сприяти спільними й індивідуальними зусиллями здійсненню принципу рівноправ'я й самовизначення народів, відповідно до положень Статуту, і надавати допомогу ООН у виконанні зобов'язань, покладених на неї Статутом зі здійснення цього принципу для того, щоб:

а) сприяти дружнім відносинам і співробітництву між державами

б) швидше покласти край колоніалізму, виявляючи належну повагу до вільного волевиявлення зацікавлених народів, і пам'ятаючи, що підпорядкованість народів іноземному гніту, пануванню й експлуатації є порушенням цього принципу й запереченням основних прав людини та суперечить Статуту ООН.

Кожна держава зобов'язана сприяти спільними й самостійними діями загальній повазі й дотриманню прав людини і основних свобод, відповідно до Статуту.

Формами здійснення народом права на самовизначення можуть бути:

- створення суверенної й незалежної держави;
- вільне приєднання до незалежної держави чи об'єднання з нею;
- заснування будь-якого іншого політичного статусу, вільно визначеного народом

Кожна держава зобов'язана утримуватися від будь-яких насильницьких дій, що позбавляють народи... їх права на самовизначення, свободу і незалежність. В своїх заходах проти таких насильницьких дій і здійсненні опору ці народи, реалізуючи своє право на самовизначення, можуть домагатися підтримки й отримувати її у відповідності до цілей і принципів Статуту.

Територія колонії чи іншої несамоврядної території має, відповідно до Статуту, окремий і відмінний від статусу території управляючої держави

статус; такий відмінний статус існує доти, доки народ відповідної несамоверхньої території не втілить своє право на самовизначення, відповідно до Статуту, особливо, до його цілей і принципів.

Ніщо в наведених вище пунктах не повинно тлумачитися як санкціонування чи заохочення будь-яких дій, які б вели до розчленування або ... порушення територіальної цілісності чи політичної єдності суверенних незалежних держав, які в своїх діях дотримуються принципу рівноправ'я й самовизначення народів... і, відповідно, мають уряди, в яких без різниці у расі, вірі чи кольорі шкіри представлене все населення, що проживає на цій території.

Кожна держава повинна утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на часткове чи повне порушення національної єдності й територіальної цілісності будь-якої іншої держави чи країни.

б) Принцип суверенної рівності держав – розкривається в наступних тезах:

Всі держави користуються суверенної рівністю. Вони мають однакові права й обов'язки і є рівноправними членами міжнародного співтовариства незалежно від економічних, соціальних, політичних чи будь-яких інших відмінностей. Поняття суверенна рівність включає наступні елементи:

- а) держави юридично рівні;
- б) кожна держава має права, властиві повному суверенітету;
- в) кожна держава зобов'язана поважати правосуб'єктність інших держав;
- г) територіальна цілісність і політична незалежність держав недоторканні;
- д) кожна держава має право вільно обирати і розвивати свої політичні, соціальні, економічні і культурні системи;
- е) кожна держава зобов'язана виконувати повністю і добросовісно свої міжнародні зобов'язання і жити в мирі з іншими державами.

7) Принцип добросовісного виконання державами зобов'язань, взятих ними відповідно до Статуту розкривається у наступних тезах:

Кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати зобов'язання, взяті нею відповідно до Статуту ООН.

Кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати свої зобов'язання, відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Кожна держава зобов'язана добросовісно виконувати свої зобов'язання, відповідно до міжнародних угод, чинних відповідно до загальновизнаних принципів і норм міжнародного права.

У випадку, коли зобов'язання з міжнародних угод, суперечать зобов'язанням членів ООН за Статутом ООН, перевагу мають зобов'язання за Статутом.

Системно важливими для подальшого розвитку доктрини з основних принципів міжнародного права є «Загальні положення» Декларації. Саме тут визначено наступні важливі моменти:

«..При тлумаченні і застосуванні викладених вище принципів останні залишаються взаємопов'язаними і кожен принцип має розглядатися в світлі інших принципів...»

«...принципи Статуту, втілені у цій Декларації, є основними принципами міжнародного права... і тому ООН ...закликає всі держави керуватися цими принципами в своїй міжнародній діяльності і розвивати свої відносини на основі суворого дотримання цих принципів».

Розглянувши Основні принципи за Декларацією зауважимо наступне:

- У Декларації перелік основних принципів дається у послідовності, іншій ніж це викладено у ст. 2 Статуту ООН;

- У Декларації не взято до уваги один з принципів ст. 2 Статуту ООН, а саме викладений у п. 6. ст. 2, який можна визначити як «Принцип забезпечення з боку ООН всезагального дотримання принципів, викладених у Статуті ООН»;

- У Декларації додано один принцип, якого немає у ст. 2 Статуту ООН, але який є у ст. 1. Статуту – «Принцип рівноправ'я й самовизначення народів».

Отже «Декларація про принципи» 1970 року визначила як основні принципи міжнародного права принципи, що містяться у пп. 1-5 і п. 7 ст. 2 Статуту ООН, а також принцип «рівноправ'я й самовизначення народів», згаданий у п. 2 ст. 1 Статуту ООН.

3. Декларація принципів, якими держави-учасниці керуватимуться у взаєминах від 1 серпня 1975 року.

Нарада з безпеки й співробітництва у Європі, що проходила з 3 червня 1973 року по 1 серпня 1975 року пунктом а) Заключного акту затвердила власну Декларацію принципів датовану, як і весь акт, 1 серпня 1975 р. В декларації за власною системою і у відредагованому (компактному) вигляді викладено 10 принципів, 7 з яких вже втілені у Статуті ООН і Декларації про принципи 1970 р., а три нових виведені з означених джерел, де вони вже містилися у вигляді самостійних положень, хоч і не у відокремленій ще формі, це принципи:

- «непорушності кордонів» (III);
- «територіальної цілісності» (IV);
- «поваги до прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті релігії й переконань» (VII).

Як зазначено в абзацах 3-5 Преамбули Декларації, держави-учасниці:

«...підтверджуючи, відповідно до свого членства в ООН і відповідно до цілей і принципів ООН, свою повну і активну підтримку ООН...

Висловлюючи свою спільну відданість принципам, які викладені нижче, і які знаходяться у відповідності до Статуту ООН, а також свою спільну волю діяти, впроваджуючи ці принципи, відповідно до цілей і принципів Статуту ООН, заявляють про свою рішучість поважати і застосовувати у зносинах кожного з них з усіма іншими державами-учасниками, незалежно від їхніх політичних, економічних і соціальних

систем, а також їх розміру, географічного розташування і рівня економічного розвитку, наступні принципи, які всі мають першорядне значення, і якими вони будуть керуватися у взаємних відносинах».

I. Суверенна рівність, повага до прав, притаманних суверенітету

Держави-учасниці поважатимуть суверенну рівність і своєрідність одна одної, а також всі права, притаманні їх суверенітету, до числа яких зокрема входить право кожної держави:

- на юридичну рівність
- на територіальну цілісність
- на свободу і політичну незалежність

Вони також поважатимуть право одна одної вільно обирати й розвивати свої політичні, соціальні, економічні й культурні системи, рівно як і право видавати свої закони й адміністративні правила.

В рамках міжнародного права всі держави-учасники мають рівні права і обов'язки. Вони поважатимуть право кожної держави визначати і здійснювати на свій розсуд відносини з іншими державами, відповідно до міжнародного права і в дусі цієї декларації. Вони вважають, що їхні кордони можуть змінюватися, у відповідності до міжнародного права, мирним шляхом і за домовленостями. Вони також мають право належати чи не належати до міжнародних організацій, бути чи не бути учасником союзних договорів; вони також мають право на нейтралітет.

II. Незастосування сили чи погрози силою

Держави-учасниці будуть утримуватися в міжнародних відносинах від застосування сили чи погрози силою як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями ООН і з цією Декларацією. Ніякими мотивами не може бути обґрунтоване звернення до погрози силою чи до її застосування в порушення цього принципу.

Відповідно держави-учасниці утримуватимуться від будь-яких дій, що становлять погрозу силою чи її застосування проти іншої держави-учасниці. Вони також утримуватимуться від будь-яких проявів сили з метою примусити іншу державу-учасницю до відмови від повного здійснення її суверенних прав, вони також утримуватимуться від актів репресалій з застосуванням сили.

Ніяке застосування сили чи погрози силою не буде використане як засіб врегулювання спорів чи питань, що можуть викликати спори між ними.

III. Непорушність кордонів

Держави-учасниці розглядають як непорушні всі кордони одна одної, як і кордони всіх держав в Європі, і тому вони будуть утримуватися від будь-яких посягань на ці кордони. Вони будуть також утримуватися від будь-яких вимог чи дій, спрямованих на захоплення чи узурпацію частини або всієї території будь-якої держави-учасниці.

IV. Територіальна цілісність держав

Держави-учасниці будуть поважати територіальну цілісність кожної з держав-учасниць. У відповідності до цього вони будуть утримуватися від

будь-яких дій, не сумісних з цілями і принципами Статуту ООН проти територіальної цілісності, політичної незалежності чи єдності будь-якої держави-учасниці, зокрема від застосування сили чи погрози силою.

Держави-учасниці будуть утримуватися від перетворення території одна одної в об'єкт військової окупації або об'єкт придбання будь-яким іншим протиправним способом чи шляхом погрози його здійснити. Ніяка окупація чи придбання таким чином не визнаватимуться законними.

V. Мирне врегулювання спорів

Держави-учасниці будуть розв'язувати спори між ними мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний мир і безпеку та справедливість.

Вони будуть добросовісно і у дусі співробітництва докладати зусиль, щоб в короткий строк прийти до справедливого рішення, заснованого на міжнародному праві. З цією метою вони будуть використовувати такі засоби, як переговори, обслідування, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд чи інші мирні засоби за їх власним вибором, включаючи будь-яку процедуру урегулювання, узгоджену до виникнення спорів, в яких вони були б сторонами. Якщо сторони в спорі не досягнуть його розв'язання шляхом одного з вищенаведених мирних засобів, вони будуть продовжувати шукати взаємоузгоджені засоби мирного врегулювання спору, утримуючись від будь-яких дій, що можуть погіршити становище тією мірою, якою будуть поставлені під загрозу підтримка міжнародного миру і безпеки і тим самим ускладниться мирне врегулювання.

VI. Невтручання у внутрішні справи

Держави-учасниці будуть утримуватися від будь-якого втручання, прямого чи опосередкованого індивідуального чи колективного, у внутрішні чи зовнішні справи, що входять до внутрішньої компетенції іншої держави-учасниці, незалежно від їхніх взаємовідносин.

Вони будуть утримуватися від будь-якої форми збройного втручання від загрози такого втручання проти іншої держави-учасниці.

Вони будуть так само утримуватися від будь-якого іншого акта військового чи політичного, економічного чи іншого примусу, спрямованого на те, щоб підпорядкувати своїм власним інтересам здійснення іншою державою-учасницею прав, притаманних їхньому суверенітету і, таким чином, забезпечити собі переваги будь-якого гатунку.

Відповідно, вони будуть утримуватися від надання прямої чи опосередкованої допомоги терористичній, підривній чи іншій діяльності, спрямованій на насильницьке повалення уряду іншої держави-учасниці.

VII. Повага до прав людини і основних свобод, включаючи свободу думки, совісті релігії й переконань

Держави-учасниці будуть поважати прав людини і основні свободи, включаючи свободу думки, совісті, релігії й переконань, для всіх без різниці у расі, статі, мові й релігії.

Вони будуть заохочувати і розвивати ефективне здійснення цивільних, політичних, економічних, соціальних, культурних та інших прав і свобод, які

всі обумовлені гідністю, притаманною людській особистості і істотними для її вільного і повного розвитку.

В цих рамках держави-учасники будуть визнавати й поважати свободу особистості сповідувати – одноосібно чи спільно з іншими – релігію чи віру, діючи за велінням власної совісті.

Держави-учасниці, на чий території перебувають національні меншини, будуть поважати право осіб, приналежних до таких меншин, на рівність перед законом, і будуть забезпечувати повну можливість фактичного користування правами людини і основними свободами і, таким чином, захищатимуть їх законні інтереси в цій сфері.

Держави-учасниці визнають загальне значення прав людини і основних свобод, повага до яких є істотним чинником миру, справедливості і добробуту, необхідних для забезпечення розвитку дружніх відносин і співробітництва між ними і між всіма державами.

Вони будуть постійно поважати ці права і свободи у своїх взаємовідносинах і докладатимуть зусиль, спільно і самотійно, включаючи співробітництво з ООН заради сприяння спільній і ефективній повазі до них.

Вони підтверджують права осіб знати свої права й обов'язки в цій сфері й чинити відповідно до них.

В області прав людини і основних свобод держави-учасниці будуть діяти відповідно до цілей і принципів Статуту ООН та Загальної декларації прав людини. Вони будуть також виконувати свої зобов'язання з міжнародних декларацій і угод у цій сфері, включаючи Міжнародні пакти з прав людини, якщо вони ними зв'язані.

VIII. Рівноправ'я і право народів розпоряджатися своєю долею

Держави-учасниці, будуть поважати рівноправ'я народів і право народів розпоряджатися своєю долею, діючи постійно відповідно до цілей і принципів Статуту ООН і норм міжнародного права, включаючи ті, що відносяться до територіальної цілісності держав.

Виходячи з принципу рівноправ'я і прав народів розпоряджатися своєю долею, всі народи мають права в умовах повної свободи визначати... свій внутрішній і зовнішній політичний статус без втручання ззовні і здійснювати на власний розсуд свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток.

Держави-учасниці, підтверджують спільне значення дотримання й ефективної реалізації рівноправ'я і права народів розпоряджатися своєю долею для розвитку дружніх відносин між ними, як і між всіма державами; вони нагадують також про важливість виключення будь-якої форми порушення цього принципу.

IX. Співробітництво між державами

Держави-учасниці будуть розвивати своє співробітництво одна з одною, як і з усіма іншими державами, в усіх напрямках, відповідно до цілей і принципів Статуту ООН. Розвиваючи своє співробітництво, держави-учасниці приділятимуть особливе значення питанням, визначеним в межах НБСЄ, здійснюючи свій внесок в умовах повної рівності.

Вони намагатимуться, розвивати своє співробітництво як рівні, сприяти взаємопорозумінню й довірі, дружнім і добросусідським відносинам між ними, міжнародному миру, безпеці й справедливості. Вони також намагатимуться, розвиваючи своє співробітництво, підвищувати добробут народів і сприяти втіленню в життя їхніх сподівань, використовуючи, зокрема, вигоди, що випливають з розширення взаємного ознайомлення стосовно досягнень в економічній, науковій, технічній, соціальній, культурній і гуманітарній сферах, вони сприятимуть тому, щоб ці вигоди стали доступними для всіх. Вони враховуватимуть загальний інтерес щодо скорочення різниці в рівнях економічного розвитку і, особливо, інтереси країн, що розвиваються.

Вони підтверджують, що уряди, установи, організації й люди можуть відгравати належну позитивну роль у сприянні досягненню цілей їх співробітництва. Вони намагатимуться, розширюючи своє співробітництво, як це визначено вище, розвивати солідарність на кращій і міцнішій основі на благо своїх народів.

Х. Добросовісне виконання зобов'язань з міжнародного права

Держави-учасниці добросовісно виконуватимуть свої зобов'язання з міжнародного права – як ті, що випливають з загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, так і ті, що випливають з укладених відповідно до МП договорів, учасниками яких вони є.

При здійсненні своїх суверенних прав, включаючи право видавати свої закони й адміністративні правила, вони керуватимуться своїми юридичними зобов'язаннями з міжнародного права, належним чином враховуючи й виконуючи положення Заключного акту НБСЄ.

Держави-учасниці підтверджують, що у випадку конфлікту зобов'язань членів ООН зі Статуту ООН і зобов'язань з будь-якого іншого договору чи міжнародної угоди, переважну силу матимуть зобов'язання за Статутом ООН у відповідності до статті 103 Статуту.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Всі принципи, викладені вище, мають першорядну важливість і вони будуть однаково неухильно застосовуватися при інтерпретації кожного з них з урахуванням інших.

Держави-учасниці висловлюють свою рішучість повністю поважати й застосовувати ці принципи, як вони викладені в цій Декларації, до їхніх взаємовідносин і співробітництва – з тим, щоб забезпечити кожній державі-учасниці переваги, забезпечені загальним дотриманням і застосуванням цих принципів.

Держави-учасниці, враховуючи викладені вище принципи, зазначають, що ця Декларація не зачіпає їхніх прав і зобов'язань, як і відповідних договорів та інших угод і домовленостей.

Держави-учасниці висловлюють переконаність у тому, що дотримання цих принципів буде сприяти розвитку нормальних і дружніх відносин і співробітництва між ними в усіх сферах. Вони також висловлюють переконаність у тому, що дотримання цих принципів сприятиме розвитку

політичних контактів між ними, що в свою чергу сприятиме кращому взаєморозумінню щодо їхніх позицій і поглядів.

Держави-учасниці заявляють про свій намір здійснювати свої відносини з усіма іншими державами в дусі принципів, викладених у цій Декларації.

Таким чином, положення Статуту ООН та інших, присвячених основним принципам міжнародного права актів, дають підстави тлумачити **основні принципи МП** як єдиний нероздільний комплекс однаковий за своєю юридичною силою керівних норм, наділених по відношенню до інших норм міжнародного права вищою юридичною силою.

ВИСНОВКИ ДО ТЕМИ

В усіх трьох джерелах принципи викладаються у різній послідовності, наслідком чого є відсутність єдиного підходу до викладення і вивчення цих принципів. Виходячи з власного досвіду, можемо стверджувати, що характеристика принципів засвоюється значно ефективніше, якщо їх розташувати у вигляді п'яти «логічних пар», наприклад, у послідовності наведеній нижче у таблиці.

Логічна «парність» основних принципів міжнародного права

Суверенної рівності держав	Невтручання у внутрішні справи
Співробітництва між державами	Добросовісне виконання зобов'язань з міжнародного права
Мирного врегулювання спорів	Незастосування сили й погрози силою
Територіальної цілісності держав	Непорушності кордонів
Поваги до прав Людини і основних свобод	Рівноправ'я і право на самовизначення народів

Як бачимо, в кожній логічній парі принципи більш загального характеру з лівого стовпця доповнюються й конкретизуються відповідним принципом з правого стовпця.